

COVID-19AK FRENATU DU MUNDU OSOKO EKONOMIEN HAZKUNDEA, **EZ ORDEA ARMA SALTZAILE HANDIENA**

Konfinamenduak, hornidura kateetako etenak, kontsumitzaileen etsipena... COVID-19ak muturreko galantak eman dizkie munduko ekonomia guztiei. Sektore batek, alabaina, immunitatea eduki du pandemiaren erdian: armagintzak. Gobernuak sendo segitu baitute inbertitzen gerrarako prestakizunetan. Stockholmeko Bakearen Ikerketen Institutuak (SIPRI) berrikitan erakutsi du nolaz handitu diren munduko 100 armagile handien salmentak.

 PELLO ZUBIRIA KAMINO

2020an munduko ekonomiak %4,4 egin zuen behera COVID-19 pandemiaren eraginez, 1930etako Depresio Handiaz geroztik ikusi gabeko atzeraldia: herritarren kontsumoa gainbehera, burtsak zenbaki gorrietan, turismoa izoztuta, langabezia kopuruak gora... Farmaziako konpainiak izan ei ziren anabasaren erdian lehenaz gain beren fakturazioa handitzea lortu zuten bakarrak. Bakarrak ote? Ez: 2020an armagintzak ere handitu zituen ekoizpen eta salmenta kopuruak. Gerra dela -gerra prestatzea, oraingoz...- negozioirik ziurrenetakoa.

Hala erakutsi du Stockholmeko Bakearen Ikerketen Institutuak (SIPRI ingelesezko sigletan) plazaratu berri duen dosierak: *Business as usual? Arms sales of SIPRI Top 100 arms companies continue to grow amid pandemic* ("Negozioa betiko bidean? SIPRIren zerrendako 100 arma saltzaile nagusiek handitzen jarraitu dute pandemiaren erdian"). SIPRI 1966an fundatutako *think tank* independente bat da, gerra, armagintza, armen kontrol eta armagabetzean berezitua, hein handi batean Suediako Gobernuaren dirulaguntzaz sustatua.

Ikerlanak kopuru zehatzez erakutsi du zein osasuntsu mantendu diren armagileak pandemiak kutsatzeko beldurrik gabe. Munduko 100 arma konpainia handienek aurreko urteko fakturazioarekin alderatuta 2020an

%1,3 handitu zituzten arma eta zerbitzu militarren salmentak, 531.000 milioi dolarretara (470.000 euro) iritsiz. SIPRI 2015ean hasi zen armen rankingeko *top 100* horien jarraipena egiten eta kalkulatu du azken bost urte hauetan arma eta zerbitzu militarren salerosketa %17 hazi dela.

Pandemiak eragin ditu hainbat matxura handion artean ere, noski. Adibidez, Thales armagile frantsesaren salmentak %5,8 murriztu ziren konfinamenduen eta hornidura kateetako etenen ondorioz. Baina oro har koronabirusak ez die kalterik egin konpainia handioi, mesede baizik. SIPRIko ikerlari Alexandra Marksteinerren esanetan, "gobernuak gogoz babestu dituzte industria honetako erraldoiak. Gastu militarrek handitu egin dira munduko bazter askotan eta gobernuak azkartu ere egin dituzte arma industriari egin beharreko ordainketak, COVID-19aren eragina arintzeko".

100 arma ekoizle handien zerrendan AEBkoek osatzen dute multzorik handiena, ehunetatik 41 dira yankiak, tartean zerrendako sei lehenak. 41 konpainion artean armatan fakturatu dituzte 285.000 milioi dolar, esan nahi baita aurreko urtean baino %1,9 gehiago. Beste konparazio batean, AEBetako arma industriak berak bakarrik ekoiztu eta saldu du munduko 100 konpainia handienek saldutako %54. Gainbehera omen doan inperio batentzako ez dago gaizki.

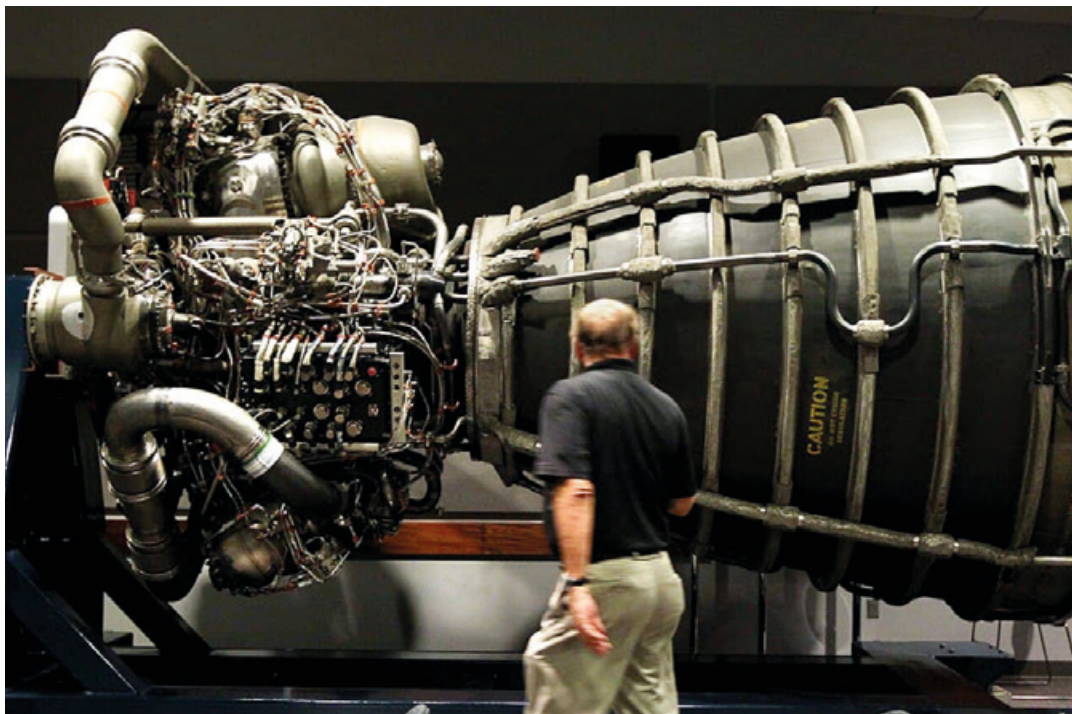
Txinak bost konpainia dauzka 100 handien artean, 2020an 66.800 milioi dolarreko salmentak pilatuz, aurreko urtean baino %1,5 gehiago. Azken urteotan Txinako armagileek etekina atera diete herrialdeko armadaren modernizazio programei eta industria militarrek eta zibilak batzeko ahaleginean ari dira.

LOBBY LANAREN ETEKINAK

Ondorengo multzo handia Europako konpainiek osatzen dute. 26 enpresa europarren artean 109.000 milioi dolarreko salmentak lortu zituzten 2020an. Europarren buru, zazpi konpainia ingeles, %6,2 gehiago saltzea lortuz. BAE Systems ingelesa munduko hamar handienetan dago.

Sei arma saltzaile Frantziakoak dira, baina multzo hau da europarren artean 2020an salmentetan atzera egin zuena: %7,7 gutxiago. Antza, errua dauka Dassault konpainiak, urtetik urtera salmentak galtzen dituen *Rafale* gerra hegazkinaren egilea. Horren ifrentzuan, Safran enpresaren salmenta militarrek hazi egin ziren, nabigazio sistema eta behaketa elektronikorako osagaien eraginez.

Ondoren datoz Alemaniako bost ekoizle handiak, tartean Rheinmetall eta ThyssenKrupp. Espainiak ere badauka armagile handi bat handien artean, zerrendan 84garrena den Navantia. Eta 100 handien zerrendan osatzen dau-

ESPAZIOA, GERRA

bi sektore negozio bakarrean: Aerojet Rocketdyne konpainiak, Lockheed martinek erosiak, ilargira eta martera doazen espazio-ontzientzako motoreak egiten ditu. Argazkia: Christina House

de Israelgo hiru konpainia, Japoniako bost, Koreako lau eta Indiako hiru.

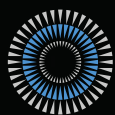
SIPRIren sailkapenak nabarmen uzten du Errusiako arma konpainien indar galtzea, aurreko urtearen aldean %6.5 gutxiago saldu baitute, hirugarren urtez errepikatu den joeran. Industria militar errusiarraren makalaldia lotuta omen dago Moskuko gobernuak armak berrietzeko ezarritako 2011-2020 programaren amaierarekin; baina gainera, luzaz errusiarren bezero izandako Indiak eta Txinak aurrerapen handiak egin dituzte industria honetan, konpainia txinatarrek batik bat errusiarrei aurea hartua diete: “Bereziki deigarria da munduaren hegoaldeko arma konpainiak gero eta indartsuago direla ohartzea”.

Arma ekoizleen osasun onak asko zor dio mundu osoan egiten duten lobby lanari. AEBetan, Open Secrets gobernu kanpoko erakundeak esan duenez, “defentsa konpainiek urtero milioiak oparitzen dizkiete politikariei eta beren kanpainei. Azken bi hamarkadetan lobbyista eta donatzaileen artean 285 milioi dolar eman dizkiete zuzenean politikariei kanpainenarako eta 2.500 milioi gehiago gastatu dituzte armagintza politikan eragiteko lobbygintzan”. Hori AEBetan bada, Europa zaharrean ez gara urruti ibiliko.

Industria militarren garai berrietako beste ezaugarri bat da arlo militarren eta zibilaren arteko bereizketaren lausotzea. “Informazio teknologikak da-

goeneko ezin dira berezi armagintzatik”, dio SIPRIk txostenean. Horrela, armagintzan klasikoak diren Lockheed Martin bezalakoen ondoan, azken urteotan Silicon Valleyko erraldoiak ere jokoan sartu dira, hala nola Google, Microsoft edo Oracle. Microsoft batek 22.000 milioiko kontratua dauka AEBetako Defentsa ministerioarekin, militarrekin batera teknologiarik aurreratuenak garatzeko. Posible da laster teknologietako erraldoi horietako batzuk armagintzako *Top 100* sailkapenean sartzea.

Eta euskaldunok ezer ‘pintatzen’ al dugu armagintzan? Askok balio du berriz leitzea Estitxu Izagirrek 2017an plazaratutako “*Etxean kondor*” erreportaje argigarria. ●

ZINKUNEGI
OPTIKA

Hernani 23 · 20004 Donostia

T. 943 420 624

info@zinkunegioptika.com

www.zinkunegioptika.com

Xabier Amuriza

IDAZLEA BERTSOLARIARI GAINA HARTUA

GEHIEN HARRITZEN NAUEN ETXEPAREREN POEMA 'EMAZTEN FAVORE' IZENEKOA DA

Ez da geldirik egotekoa. *Neska bat leku imposiblean* argitaratu zuen 2018an. Aurten, *Uharte bat Venusen* nobela argitaratu zigun uda atarian eta, udazkenean, berriz, euskara batura ekarri du Bernat Etxepare. Bitartean, koplak kantari ere ibili da Agus Barandiaranekin Korrontzi taldean, zinema-aretoetan da *Apaiz kartzela*, eta astero da Euskadi Irratian. Denetan, Xabier Amuriza.

 MIEL A. ELUSTONDO ZALDI ERO

Bilbo Zaharra euskaltegiaren Klasikoen irakurketa jarraitua ageri da zure Etxepare, jalgi hadi batura (Erroteta, 2021) honen atzean...

Beti izan dut harreman atsegin eta hurbilekoa euskaltegi horrekin, eta Etxepareren irakurketa egin nahi zutela jakinarazi zidatenean —eta aurretik hiru hitzaldi egingo zirela, eta haietako bat nik egitea nahi zutela—, pozik hartu nuen eskaintza. Gero, gertatu zen hitzaldia ez baina saiakera atera zitzaidala, gaiari gustua hartu niolako. Eta saiakerearen barruan, Etxepareren antologia bat ere egokitu nuen euskara batura, poema bakoitzetik lau edo bost estrofa ustez esanguratsuenak hautatuz. Hamalau kanta ziren, azkenean, eta haiei

azalpen bat gehituz, ordu eta laurden inguruko ekitaldi bat, deklamaturia eta kantaturia, osatzeko moduko materiala sortu nuen. Uste nuen horrela Etxepareren ikuspegi nahiko argi eta oso bat eman niezaiokeela entzuleari.

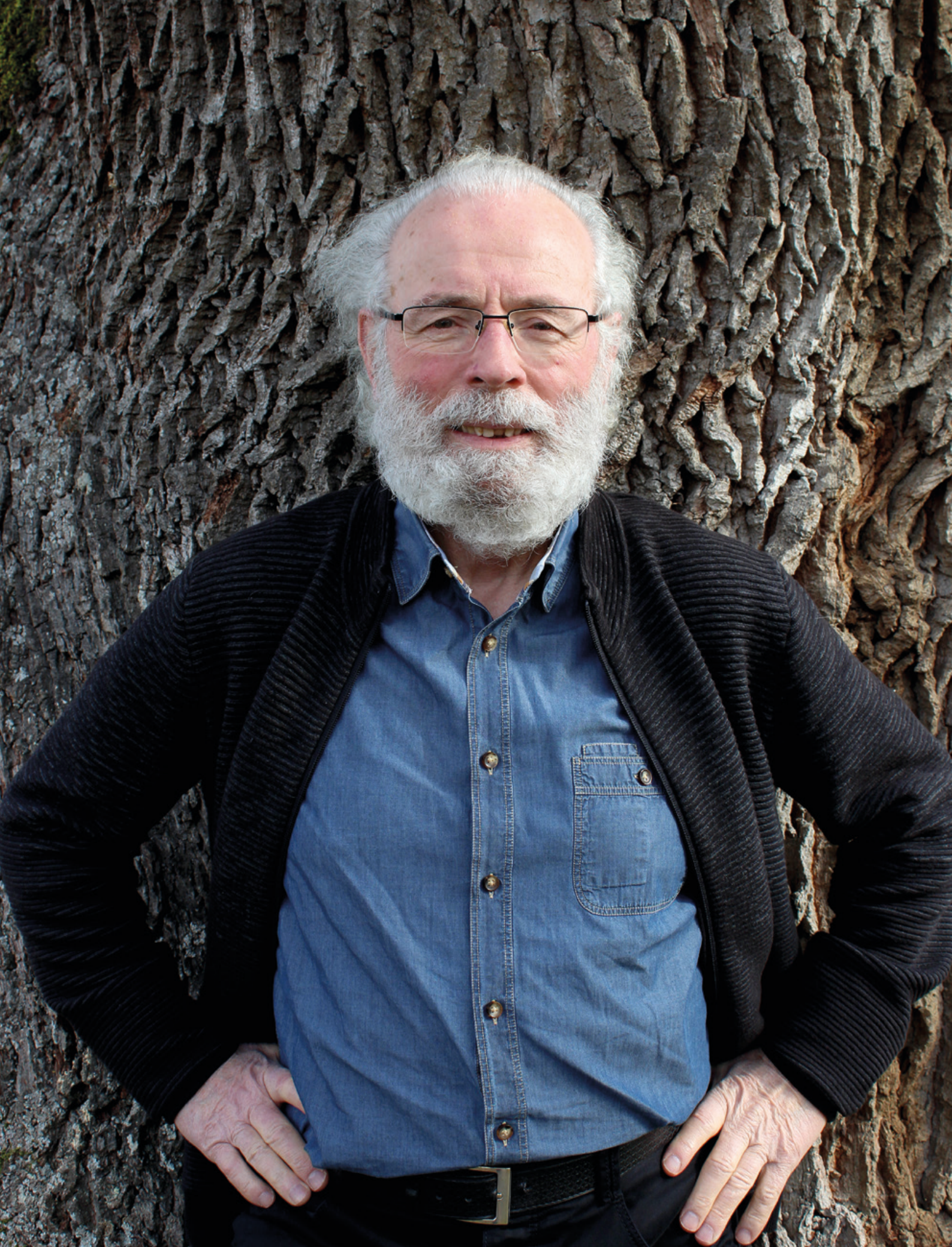
Etxepareren poema liburua batuan argitaratu duzu, baina ez, ordea, aipatu diguzun saiakera...

Ez dakit liburu formatuan argitaratuko dudan ere. Sarean jarriko dut, seguruenik. Baina eginda dago, bai, esan dudan antologia hori barne, zeren, azken batean, kantatzeko ari baita Etxepare. Tradizio baten barruan ari da, tradiziozko asmatu gabe. Lehenik eta behin, Etxepare koblakaria ageri da *Linguae Vasconum*

Primitiae liburuan. Etxepare bertsolaria zen, Hego Euskal Herriko terminologian. Antologia osatu nuen, lehen ere Xalbadorrekin eta Lazkao Txikirekin egin nuen bezala. Bestalde, banuen eredu bat, Yon Etxaidek Etxahun Barkoxeren bertsoak gipuzkerara ekarri baitzituen. Aurrekari bat bazen, beraz. Hala, klasikoen irakurketaren barruan hitzaldia egin nuenean, Etxepareren poemen laburpenak batura ekarri nituen, eta jendaurrean kantatu nituen, euskaltegiko ikasle eta beste entzule batzuen aurrean.

Baina nola ekarri batura duela 500 urteko Etxepare?

Etxeparek dioena esanez. Hori argi dago. Nire bertsoa irakurtzen duenak Etxe-

Xabier Amuriza Zarraonaindia

ETXANO, 1941

Bertsolari txapelduna bezain idazle, ikertzaile, saiakeragile, itzultzaile... Hainbat liburu ditu argitaratuak, nahiz gizartearen begietara Amuriza bertsolaria nagusitu zaion beste ezain figurari. Hamaika lan eta eleberri publikaturik ere —*Menditik mundura, Hil ala bizi, Oromenderrieta, 4x4 operazioa, Neska bat leku inpossiblean...*—, aurtengo *Uharte bat Venusen* ei du bere lanik inportanteenetakoa, has eta buru asmazioa baitu zeharo. Amurizaren barrunbeetara heltzeko bidea dukegu liburu horretan irakurleok. Hobeko dugu esku batean hura hartu, eta, bestean, berriz, euskarazko lehen liburuaren bertsio gaurkotua: Etxepareren poemategia.

pare irakurri behar du, ez ni. Horixe nuen helburua. Nik errima eta abarrak gehiago ere zorrotzu nitzakeen, baina Etxepareren airea galduko nukeen. Aldakuntzak egin ditut, baina beti ere bere horretan utziz edukia. Batzuetan, aldakuntza handi samarrak ere gertatzen dira, batez ere errimak aldatzean. Orduan, zailtasun handiak sortzen dira edukiari leial eusteko. Ehuneko ehunean ezinezkoa bada ere, ehuneko ia oso batean lortu dudala uste dut. Uste dut nire bertsioak Etxepareren aire eta estilo osoa dituela, eta gaurko irakurleak aise ulertuko duela.

Etxeparek doktrinaren barruan ama birjinari eskaintzen dion otoitzari oharra egin behar izan diozu.

Bai. *Orationia* izenekoa. Kasu horretan, zegoen-zegoenean utzi dut errima. Hamabost estrofa, errima berdinean. Ez dakit zerbaitegatik apropos egin izango zuen. Ez dut intentzioa inon iradokita ikusten. Hala ere, behingoagatik, poema guztia errima berdinean uztea erabaki nuen. Uste dut Etxepare ez zela saiatu errima-sistema garatzen. Tradizioan zebilen, eta garai hartan, baita geroago ere, errima ez zen oso bariatua. Oihenart baten kasua ez bada, behintzat. Jende kultua baitzen Oihenart. Kontzientea eta zorrotza. Eta zer-bait sofistikatua ere bai. Etxepare beste tradizio batekoa zen, errimari aparteko garrantzirik eman gabe ibili zena. Ez zeukan jakintza hori. Inguruko hizkuntzetan, errima askoz garatuagoa zebilen aurretik ere. Euskaraz, atzerapen horren arrazoi nagusietako bat deklinabide erantsia izan daiteke. Oso geroago, Etxahun Barkoxe bera ere Etxepareren antzekoa da erriman. Gorago aipatu saiakeran azaltzen ditut kontu hauek.

Etxepareren inperfekzio eta hutsak hor diren arren, aldarean daukagu Etxepare...

Eta hortxe eutsi behar diogu! Lehenengoa delako, hain zuzen. Eta lehenengoa horixe da: lehenengoa, betiko. Gainera, Etxeparek badu lehenengoa izatearen kontzientzia argia. Ni horre-

kek harritzen nau gehien: optimismoz eta euforiaz dio bera dela lehenengoa. Alde horretatik, *Kontrapas eta Sautrela* ez sinestekoak dira. Euskara frantsesaren eta espainolaren gaineratik ere jartzen du. Ez parean, gaineratik baizik! “Orain hura [euskara] igoko da / beste ororen gainera...” idatzi zuen! Gaztelaniaren eta frantsesaren kasuetan ez da ageri nor izan zen lehenengo idazlea. Historialarien dedukzioak dira. Etxeparek segurantzua garbiz dio bera dela lehen euskal idazlea. Nola zekien Donemiliagan edo beste edozein bazterretan ez zela izan norbait, liburu bat euskaraz idatzia zuena?

Hamabost poema ditu liburuak.

Lehenengoa, luzea, erlijiozkoa da.

Baina gaia erlijiozkoa izanda ere, xarmagarria da Etxeparek gai horiek nola kantatzen dituen. Ni, esate baterako, liluratzen nau *Judizio Jenerala*-k. Terrorezko filma ematen du. Alegia, nola eraikitzen duen poema, harrigarria da. Badauka grazia, eta gozatu egiten dut bertso horietako batzuk errezitatuz eta deklamatu. Gaur egun poema horrek ez duela indarririk esango du baten batek, eta baliteke. Baina gaur egun ikusten ditugun makina bat terrorezko film era horretaraxe osatuta daude. Erakargarri zait, eta interesgarri zait poema hori. Badakigu apaizaren lana zein zen, kristauen bel-durrarekin jokatzea, alegia, eta horixe egin zuen Etxeparek poema horretan, eta horixe egiten dute orain terrorezko pelikulek ere.

Ondoren, hamaika, amodiozkoak ditugu.

Hamahirugarrena, autobiografikoa da. Azkeneko biak, euskararen goresmenez idatzitakoak.

Amodiozko poemak direla-eta, Etxeparek era askotara kantatzen du maitasuna. Hortxe ditugu maitasunaren nahia eta ezina, maitasunezko jolasa, amore inpossiblea... Hala ere, guztien gaineratik, ni gehien harritu nauen poema *Emazten favore* izenekoa duzu, nik *Emakumeen alde* itzuli dudana. Borobilak iruditu zaizkit horko esaldi batzuk, rotundoak! “Andrerik ez den lekuan / ez dakusat plazerik / ez gizona, ez etxea / ez deus ere garbirik.

/ Etxean den gauza oro / gaizki antolaturik / ez nuke nahi zeruratu / han ez balitz anderrik". Grazia ere egiten du deskribapen horrek. Eta hona gero: "Ez dut entzun emazteak / lehen eraso gizonik / bai gizonek emaztea / beti ere lehenik. / Txarkeria sortzen baita / beti gizonetarik! / Nola egozten zaie, bada / emazteei errurik?" Eta geroago: "Mila gizon gaiztorik da / emazte batendako / Gizon baten mila andre / bere fedean dago". Eta azken adibidea: "Nik ez dantzut emazteak / bortxaturik gizona / bai gizona andreari / zoroki darraiona". Ez naiz nor konparatzeko frantsesez eta espainolez horrelako testurik baden, ez den. Izango da, beharbada, baina Elizaren barruko apaiz bat, duela 500 urte, emakumeen alde eta gizonen aurka horren gogor agertzea harrigarri egiten zait.

'Mosen Bernat Etxepareren kantua' da...

Min handia ageri du poema horretan. Ez du esaten zehazki zerk eraman zuen kartzelara, konfabulazioren bat izan zela besterik. Berak ez du garbi esaten, baina bai adierazten du kartzelaldi gogorra pairatu zuela. Etxeparek liburua publikatu zuen urtean bertan, 1545ean, Trentoko Kontzilioa hasi zen. Etxepareren lanak, beraz, kontzilioaren aurreko giroa jasotzen du. Haren isla eta ispilu da. Trento, gogoan har, protestantisismoaren aurka sortu zen, eta seminarioak sortzea ere ekarri zuen. Testualki,

kretoaren libertinajearren kontra sortu zen, eta diziplina arautzeko eta estutzeko.

'Garaziko herria benedika dadila...', euskara ere kantatu zuen Etxeparek.

Harrigarri egiten zait euskarari ezartzen dion euforia. Kanta horietan dioena benetan sentitzen bazuen, eta baietz dirudi, Etxepare izan da euskaldunik zoriontsuena. Eta ni, bigarren zoriontsuena, lan hau egin dudalako. Etxeparek sentitu zuen poz hura gauza handia baita! Eta zuk galdetuko didazu, "Gaur, optimismo horretaz, zer?". Bada, ez dakit. Euskara Batua sortu zenetik mende erdi joana da, eta hortxe gabiltza borrokan eta lanean, erresistentzian ala aurrerabidean goazen garbi ez dakigula.

Norentzat egin duzu Etxepare hau?

Lehen-lehenik, idazlea interesatzen zaionarentzat. Nik uste edozein euskaldun jantziri interesatzen zaiola gure lehen idazleak zer dioen eta nola dioen. Forma eta edukia. Aurkezpen egunean, Bilboko Plaza Barrian, Mikel Martinez antzerkilariarekin topo egin nuen, eta zertara nindoan azaldu nionean esan zuen: "Hara, bada, irakurriko dut. Ea noizbait jakiten dugun Etxeparek zer dioen!". Bada, horrelakoentzat da liburu hau. Etxepare era eskuragarrian, ulergarrian edukitzea gauza on bat dela uste dut. Euskaltegietan-eta, adibidez, merezi du irakurria izatea. Baina originala bakarrik nori eman behar diozu? Liburu

BERTSIOAK

"Etxeparek berak dioena esan nahi izan dut nik. Hainbatetan, hark dioenaren forma aldatu behar izan dut, eta badakit, forma aldatuz, edukia ere ukitzen dela, baina al bait gehien eutsi diot Etxeparek esan nahi izan zuenari. Baliteke hark esaten zuenak indar handiagoa izatea, baina gaurko irakurleari, 500 urte geroago, nire bertsioko ondo etorriko zaiola uste dut. Nire ardura nagusia Etxepare bere hartan uztea izan da. Horregatik ageri dira ezkerrean originala, eta eskuinean bertsioko".

ERREZITALDIA

"Etxepareren poemen antologia bat ere egina dut, eta haiek errezitatzeko, deklamatzeko eta kantatzeko prest naiz, ordu eta laurdeneko kantaldi-hitzaldi-errezitaldi bat eskainiz. Inork eskatuko balit, pozik egingo nuke. Orain nire helburua ez da bizibidea, baina hori ere ez dator inoiz gaizki, zeren bizibidearen barruan baitaude atsegina eta gozamena ere. Eta niretzat atsegina eta gozamen handia izan da Etxepare euskara batura ekartzea".

Azken hitza

KOBLAKARI

"*Contrapas* kantuan, 'Heuscara, jalgi hadi campora', dio lehenengo leloan. Gero, 'jalgi hadi plazara'. Hirugarrenean, 'jalgi hadi mundura'. Baina mundua ez zaio nahikoa, nonbait, eta laugarrenean, 'jalgi hadi mundu guzira', dio. Baina estrofa gehiago sortu zaizkio. Bazezien 'jalgi hadi dançara' bukatu behar zuela, baina, tarteko estrofa horiei zer destino eman? Eta hala, hiru estrofaren lelotzat, 'Heuscara' hiru aldiz errepikatu, eta hortxe gelditu zen. Ziur horixe gertatu zitzaioela, neuk ere maiz ikusi baitut neure burua halako trantzean. Koblakariaren pentsamoldea du Etxeparek".

honetan, biak daude parean: originala ezkerrean, nire bertsoa eskuinean. Jolas bat ere izan daiteke konparazioak egitea.

Etxeparek esaten dituen hauek?

Gauza batzuk okerrago, seguruenik. Etxepareren liburuan pasarte asko dotore esanda daude, koblakaritzza tradizionalaren arabera, metafora abstraktu eta irudi poetiko askorik gabe, baina naturaltasunez eta elegantziaz, teknika kontuak gorabehera. Neure gai bat izan balitz, beste era bateko metaforak, abstrakzioak edo direnak direlakoak erabiliko nituzkeen, eta beste era bateko neurriak eta errimak ere bai. Baina gaia eta helburua Etxepare bera zen, eta niretzat gozamina, jolasa, dibertsioa izan da Etxepare.

Uharte bat Venusen nobela ez bezala. Hura ez da jolasa izan...

Bai eta ez. Nik asko gozatu nuen nobela hura idazten. Eta egia esan, niri benetan interesatzen zaidana liburu horixe da: *Uharte bat Venusen*. Nire lanik inportanteena izan daiteke. Hortxe utzi dut neure sentiera intelektuala. Zibilizazio aurreratuago bat, gizateria inteligente bat. Eta gizateria horren osagai eta adierazgarri gisan, hizkuntza bera ere fase aurreratuago eta inteligentean kokatu dut.

Gizateria inteligentean, zertarako? Beste utopia bat?

Baina utopia inteligentea. Eta kasu honetan, ez hain utopia ere, niretzat balio izan baitu. Aspaldi erabaki nuen era inteligentean bizi behar nuela, eta lortu dut. Gizartea ez da izango nobela horretan ageri den modukoa, baina ni bai, izan naiteke. Gizarte erreal honetan, ni bizi naiteke era inteligentean.

Zeure lan inportanteena duzula esan diguzu. Zergatik du inportantzia handi hori?

Alde batera, narrazio hori fikzio totala delako. Beste guztietan, bizitzatik ari nintzen. Nobela hori neure asmazioa da guztia. Horregatik da *Uharte bat Venusen*. Gizarte honetakoek ez dute mundu hura ulertzen, ez hemen, ez inon. Horregatik behar zuen Venusen. Sarritan pentsatu ohi dut zer izango litzatekeen, bat-batean, gizatalde bat bakarrik geratuko bagina, beste inor gabe eta inolako aurrerapen gabe. Ataka horretan abiatzen da narrazioa, halako gatatzka handi baten ondoren. Eta gizateria txiki horrek bizirautea lortzen du, baita zibilizazio bat

sortzea ere. Zibilizazio inteligente bat. Une batean, zibilizazio horretara iristen da, kasualki, mundu aurreratuako ikerrontzi oso aurreratu bat, eta hortxe hasten da talka edo kontraste progresiboen katea, gizarte askoz aurreratuagoa eta askoz sinpleagoa aurkitzen baitute bertan. Hizkuntza bera ere askoz sinpleagoa eta efektiboagoa aurkitzen dute.

Gizarte sinpleagoa diozu, eta euskara ere bai. Nola egiten da hori?

Hori jakiteko, nobela irakurri behar! Hizkuntzaren kasuan, eredu bat eraikitzen da non, adibidez, aditza ia muturreraino sinplifikatzen baita. Gaia luzea litzateke, eta ez dut nahi inork gaizki uler nazan. Horregatik, orain eta hemen hauxe baino ez dizut esango: gure aditzarekin ez dago hizkuntza lehiakor bat egiterik. Ezinezkoa da eta, gainera, imposiblea da. Har ezazu, adibidez, ingelesetik he has, gaztelaniatik él ha edo ella ha eta frantsesetik il a aditz forma laguntzailea. Bada, forma horietako bakoitzarentzat, euskaraz 200 forma ezberdin behar dituzu! Zeure etxean sartzeko, giltza bakarraren tokian, 200 giltza ezberdin maniatu behar izatea bezala. Horrelakoxea da gure aditza. Idazteko, balio dezake, nahi adina denbora eta zuzenketa egin ahal baitira. Baina hizkuntza, oinarrian, hizkera da, eta hitz egiteko, aditz sinpleago bat garatu ezik, ez duzu hizkera fluido eta sozializatu bat lortuko. Ez, behintzat, inguruko —eta geure barneko!—, beste hizkuntza batekin edo batzuekin lehiatu beharra dugun bitartean.

Osoa, lehiakorra, nazionala. Euskara batuen bigarren jaiotza liburuan

bazen atal bat horretaz: Aditzaren fantasia heroikoa.

Horrelako zerbait. Baina ideia hori garatzeko, denbora luzea beharko genuke, entzuleekin lasai hitz eginez aritzeko. Honela, laburrean, gaizki azaltzeko eta nahi ez nukeena ulertzeko arriskua dago. *Uharte bat Venusen* nobelako zibilizazioak ez du ulertzen zergatik darabilgun horren aditz demonioa, eurentzat erabat arkaikoa. Hango aditzean, denbora esan daiteke, argiago, laburrago eta era oso sinplifikatua. Ez da, noski, goizetik gauera burutzeko transformazio bat, etorkizuneko norabide bat baizik. Edo aditza sinplifikatzen da, edo ezin da konpetitu. Venusen, hango herriarrek era horretara hitz egiten dute. Zerbait aipatu didaten irakurleei —ez asko ere, egia esan—, galdetu izan diet lehen-lehenik: “Erraz ulertu al duzu?” Eta erantzuna: “Bai, bai! Oso erraz”. Eta bigarren galdera, berehalakoa: “Zailtasun-erraztasunean, zer iruditzen zaizu?” Eta erantzuna ere, berehalakoa: “Askoz errazagoa”. Bada, niretzat ez dago bi erantzun horiek baino argudio konbinatuentegorik.

Eztabaidagarria, esaten ari zarena.

Eztabaidagarria, baina saihetsezina. Eztena korapilo zentraletan sartu behar da, ez kontu anekdotiko eta bitxietan. Dakitenek dakitena egin behar dute, dakiten moduan. Baina etorkizunean, etorkizun batean, euskaraz ikasi nahi dutenei hura solturaz menperatzeko bidea errazten ez bazaie, zail izango da kompetenziari eustea. “Zail” diodanean, badakizu zer ulertu behar den. ●